

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра документознавства і музейної справи

ЗАТВЕРДЖЕНО

Проректор з науково-педагогічної і
навчальної роботи та рекрутації,

проф. Гаврилюк С. В. _____

_____ 2015 р.

ТЕОРІЯ І МЕТОДОЛОГІЯ ІСТОРІЇ

РОБОЧА ПРОГРАМА

нормативної навчальної дисципліни

підготовки магістрів

Спеціальність 8.02030201 “Історія”

Луцьк – 2015

Робоча програма навчальної дисципліни «Теорія та методологія історії» для студентів за напрямом підготовки 8.020302 «Історія»
29 08. 2015 року. – 18 с.

Розробник:

Бондаренко Г. В., кандидат історичних наук, професор кафедри документознавства і музейної справи.

Рецензенти:

Зашкільняк Л. О. – доктор історичних наук, професор Львівського національного університету імені Івана Франка.

Арцишевський Р. А. доктор філософських наук професор кафедри філософії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Робоча програма навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри документознавства і музейної справи

протокол № від 2015 р.

Завідувач кафедри: _____ (Бондаренко Г. В.).

Робоча програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною комісією історичного факультету

протокол № від 2015 р.

Голова науково-методичної

комісії факультету (інституту) _____ (Денисюк В. І.).

Робоча програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною радою університету

протокол № ____ від _____ 2015 р.

© Бондаренко Г. В., 2015

Вступ

1. Передмова

У навчальному плані за спеціальністю „історія” однією з нормативних дисциплін є „теорія та методологія історії”.

Мета курсу: ознайомити студентів-істориків з основними напрямками та етапами розвитку історичної думки, історіософськими концепціями, становленням історії як наукової і фахової дисципліни, теоретичними та методологічними новаціями історичної науки на різних етапах її розвитку, з поняттям теорії та методології історії.

Цей предмет викладається на старших курсах і покликаний систематизувати знання і вдосконалити процес мислительної діяльності студентів як представників історичної науки. Логічність та науковість мислення залежить від того, наскільки студент оволодів понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, наскільки він вміє розрізняти закономірності й особливості історичного процесу та історичного пізнання.

Разом з тим, важливе місце у підготовці фахівця-історика займає теорія історичного пізнання, як важливий інструмент фахової діяльності, що складається з різних концептуальних положень, підходів або методологій, методик і технологій історичного дослідження, понятійно-категоріального апарату.

Одне із завдань курсу – впорядкувати знання, набуті за час навчання у вищому навчальному закладі таким чином, щоб студент міг самостійно застосовувати логіку історичного мислення та історичного пізнання до оцінки фактів, подій та явищ історичного процесу.

Кадровий потенціал історичної науки, історична інтелектуальна еліта формується таким чином, щоб в її складі були дослідники-пошуковці, дослідники-науковці, а також армія тих, хто формує історичне мислення в суспільстві – вчителів, наставників, які передають історичний досвід, історичні знання. Ще однією важливою ланкою історичних кадрів є наукова еліта, яка може переглядати концепції розвитку наукового пізнання, висувати нові ідеї, створювати нові методики і технології. Конкретність історичної науки і процесу історичного пізнання полягає в конкретності існування людини і людства, історичне буття якого тісно пов'язане з навколишнім світом. Історичне пізнання покликане формувати розуміння необхідності збереження, вивчення і використання історичного досвіду поколінь, передавання його наступним поколінням.

Ускладнення життя суспільства, що викликано проблемами глобалізації, науково-технічної революції, інтеграції тощо ставить перед історичною наукою ще й проблеми прогнозування майбутнього. Лише аналіз минулого і сучасності, як історичної конкретності, дає можливість за допомогою історичного мислення зрозуміти наступні кроки і результати розвитку суспільства, може й дати правильний прогноз.

Розвиток історичного пізнання – це постійний процес інтелектуальної інтеграції історичних напрямів, шкіл, постійний пошук вдосконалення

історичних досліджень і глибокого розуміння історичного процесу. Студенти мають зрозуміти, що дослідницька діяльність історика не може обмежуватися одним підходом, однією методологією. Чим більше використовується методологій, тим глибше дослідження. Тим більше, що кожний підхід є певним історичним досвідом, який необхідно використовувати, залучаючи вироблені методики і технології історичного дослідження як важливий інструментарій професійної діяльності.

Вербальний і графічний, нейронний і смисловий рівні сприймання у процесі формотворення історичних знань є важливою історико-педагогічною технологією, яка має створюватися і використовуватися кожним викладачем відповідно до його науково-педагогічних можливостей.

Надзвичайно складний шлях пройшло людство до створення сучасного історичного мислення. Міфологічна уява не була фіксована в часі, релігійне мислення створювало свої часові параметри, метафізика переносила закони природи на суспільство і тільки визначеність у часі та просторі й зміна поглядів на всесвіт, природу і суспільство привели до сучасного історичного пізнання на основі наукового мислення. Прогрес мислительної діяльності відповідає певним стадіям розвитку людства: примітивним, раннім і розвинутим цивілізаціям, або формаціям, а саме: первісного суспільства, рабовласницьких держав і античності, феодального середньовіччя, буржуазного суспільства та спроб створення соціалістичного. На жодному з етапів розвитку історичного пізнання ніколи не переважала якась форма мислення у «чистому вигляді». Це так само як ніколи не існувало «чистих суспільств», яких не буває тому, що у кожному суспільстві є елементи, які визначають минуле, сучасність та майбутнє.

2. Пояснювальна записка

Програма навчальної дисципліни “ Теорія та методологія історії” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів

напряму 0203 гуманітарні науки, спеціальність 8.02030201 історія

Предметом вивчення навчальної дисципліни є закономірності та особливості теорії і практики історичного пізнання

Міждисциплінарні зв'язки: з історією, історіографією, спеціальними історичними дисциплінами, історіософією і філософією історії

Програма навчальної дисципліни складається з таких **змістових модулів:**

1. Теоретичні та методологічні проблеми історичного пізнання
2. Формування знань понятійно-категоріального апарату історичної науки

1. Опис навчальної дисципліни

Таблиця 1

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів - 5	галузь знань 0203 «Гуманітарні науки» спеціальність 8.02030201 «Історія»	нормативна
Модулів: 2	Освітньо-кваліфікаційний рівень «магістр»	Рік підготовки: 1
Змістових модулів: 2		Семестр: 1
ІНДЗ: немає		Лекцій: 36 год.
Загальна кількість годин: 150		Семінари: 18 год.
		Консультацій 8 год
	Самост. робота 88 год	

Змістовий модуль 1. Теоретичні та методологічні проблеми історичного пізнання

Характеристика міфологічного, релігійного, природничо-математичного та науково-історичного мислення. Вивчення методологій минулого і сучасних методологій : цивілізаційної, культурологічної, «осьового часу», усної народної історії, психоісторичного аналізу тощо.

Змістовий модуль 2. Формування знань понятійно-категоріального апарату історичної науки

Характеристика та вивчення понять і категорій, загально-методологічних та конкретно-методологічних принципів історичного пізнання.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни “Теорія та методологія історії” є оволодіння студентами теорією і методологією історичного пізнання

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни “Теорія та методологія історії” є розуміння проблем історичного пізнання та історичного процесу, оволодіння понятійно-категоріальним апаратом історичної науки.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

етапи розвитку історичного мислення та пізнання, поняття і категорії, методології минулого і сучасного історичного пізнання

вміти :

використовувати знання з курсу в історичних дослідженнях (курсівих, дипломних і магістерських роботах), аналізувати з позицій сучасних методологій історичний процес минулого і сучасності

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 150 год. / 5 кредитів ECTS.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні та методологічні проблеми історичного пізнання

Тема 1. Методологія історичної науки від найдавніших часів до середини XIX ст.

Розглядаються питання виникнення і розвитку історичної науки від найдавніших часів. Подається характеристика етапів озвитку

Тема 2. Формування історичного мислення в Україні та його вплив на історичне пізнання.

Процес формування історичного мислення в Україні розглядається від другої половини XIX ст. Розглядаються основні праці українських істориків, зокрема М. Костомарова, М. Маркевича, М. Драгоманова, М. Грушевського.

Тема 3. Питання теорії історичного пізнання в радянській історичній науці та історіософії.

Визначаються основні періоди розвитку радянської історіографії. Характеризується марксистський підхід в історичній науці та теорії і практиці історичного пізнання.

Тема 4. Цивілізаційні підходи до вивчення історичного процесу.

Характеристика праць О. Шпенглера і А. Тойнбі. Наголошується на основних критеріях дослідження цивілізацій і, зокрема, на достності або самодостатності полів історичних досліджень.

Тема 5. Напрями розвитку історичного пізнання буржуазною наукою.

Характеризуються окремі напрями розвитку історичного пізнання XIX – XXI ст. Позитивізм і неопозитивізм, неокантіанство, теорії конвергенції і постіндустріального суспільства тощо.

Тема 6. Історичний процес та історичне пізнання – дві сторони історичної науки.

Розглядаються поняття історичний процес і процес історичного пізнання на основі розуміння історичної альтернативи та з позицій історизму.

Тема 7. Формування теоретичних та методологічних підходів до історії кінця XIX - початку XX ст.

Аналізуються підходи до розвитку історичного пізнання та історичної науки в цілому, а також використання методів соціології, соціальної педагогіки і психології.

Тема 8. Історичні течії та наукові школи кінця XIX ст.

Характеристика наукових шкіл В. Ключевського, М. Соловйова, В. Антоновича, М. Грушевського та ін., які існували в часи Російської та Австро-Угорської імперій.

Тема 9. Сучасні підходи до вивчення історичного процесу
Розглядаються проблеми появи нових методологій як: історія повсякденності, усна народна історія, психоісторичний аналіз, «кінець історії» за Ф. Фукоямою.

Тема 10. Роль народних мас і особи в історичному процесі.
Розглядається гомерівський і новий підходи в історичній науці як методології історичного пізнання. Окреслюється важлива проблема ролі вождів, героїв у житті суспільства і ролі народних мас.

Тема 11. Виникнення історії у стародавні часи.
Аналізуються шляхи виникнення і розвитку історичної науки від Геродота.Фуکیدіда, Плутарха, Лівія, Тацита тощо

Тема 12. Історична наука в умовах середньовіччя.
Харктеризуються шляхи розвитку історичної науки від часів створення нових держав після падіння Римської імперії.

Тема 13. Наукові підходи і напрями вивчення історичного процесу.
Розглядаються питання історіографії та методології з позицій формування наукового історичного мислення на основі відкриттів М. Крперніка, Г. Галілея, І. Ньютона, Ч. Дарвіна та ін.

Тема 14. «Ідея історії» Р.Колінгвуда.
Розглядається методика і методологія вченого на основі його концепції розуміння історичного процесу та історичного пізнання.

Тема 15. Критика історизму К.Поппером
Характеризується наукова концепція К. Поппера про відкриті суспільства та тоталітарні режими.

Тема 16. «Осьовий час» К.Ясперса.
Вивчається ідея К. Ясперса про поділ історії на три періоди: до «осьового часу», «осьовий час» і після «осьового часу».

Тема 17. Усна народна історія.
Характеризується методологія використання усної народної історії, спрямованої на збирання фактичного матеріалу шляхом фіксації спогадів людей на основі їхньої історичної пам'яті.

Тема 18. Історія повсякденності.
Вивчення життя і діяльності суспільства по відтворенню і збереженню історичної пам'яті та історичного досвіду, традиційно-побутової культури.

Тема 19. Психоісторичний аналіз.
Характеристика поведінки людей в окремих історичних подіях і на певних територіях як прояв менталітету.

Змістовий модуль 2. Формування знань понятійно-категоріального апарату історичної науки.

Тема 20. Основні поняття і категорії історичного процесу та теорії і практики історичного пізнання.

Загальна характеристика понятійно-категоріального апарату історичної науки об'єктивного і суб'єктивного спрямування.

Тема 21. Питання історичної класифікації та періодизації.

Розглядаються питання типології, групування і систематизації в історичних дослідженнях та використання історичної періодизації – ера, період, етап.

Тема 22. Джерела і факти історичного процесу.

Характеризуються питання розуміння використання в історичних дослідженнях джерел і фактів як слідів діяльності сільства.

Тема 23. Спрямованість історичного процесу та історичного пізнання.

Вивчається тенденційність у розвитку суспільства як об'єктивність і суб'єктивність історичного пізнання.

Тема 24. Поняття історичної істини.

Вивчення понять і категорій історичних правди і реальності, які ведуть до пізнання історичної істини.

Тема 25. Поняття історичних часу і простору.

Розглядаються проблеми абсолютного, історичного, паралельного, уявного часу та розуміння сакрального часу і просторові уявлення від безмежності до конкретного історичного простору.

Тема 26. Історична періодизація.

Вивчається використання історичної періодизації (ера, період, етап) в історичних дослідженнях.

Тема 27. Формування історичного мислення: поняття і категорії.

Характеристика етапів: міфологічний, релігійно-міфологічний, природничо-математичний, науковий у розвитку історичного мислення.

Тема 28. Поняття історичної волі і долі. Трансцендентність.

Вивчається проблема розуміння і можливостей вивчення та прогнозування спрямування історичного процесу.

Тема 29. Формування теоретичних та методологічних підходів до історії у новий час.

Розглядається проблема вибору методології для історичного дослідження.

Тема 30. Практика дослідження, вивчення і розуміння історичного процесу.

Про використання нових методик і технологій у вивченні історії

Тема 31. Необхідність розробки і формування понятійно-категоріального апарату в теорії і методології історичної науки.

Про основні напрями розвитку історичної науки і формування понятійно-категоріального апарату

Тема 32. Історизм – основа теорії і практики історичного пізнання.

Вивчається питання використання історизму з просторово-часових позицій історичного пізнання

Тема 33. “Образ іншого” та іншування як проблема в історичній науці.

Характеризується важливий процес ставлення представників різних соціальних, етнічних, релігійних, політичних спільностей сучасності до інших.

Тема 34. Об'єктивізм і суб'єктивізм історичного пізнання.

Розглядаються поняття і категорії історичного пізнання, використання загально-методологічних і конкретно-методологічних принципів в історичних дослідженнях.

Тема 35. Види наукових робіт та їх структура.

Розглядаються питання створення дипломних і магістерських робіт, підготовка наукових статей, монографій, структура кандидатських і докторських дисертацій.

Тема 36. Характеристика джерел і літератури з методології історії.

Подається огляд сучасної наукової вітчизняної та зарубіжної історіографії.

4. Структура навчальної дисципліни обсягом 5 кредитів представлена у вигляді таблиці 2.

Таблиця 2

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин						
	Усього	у тому числі					
		Лек.	Практ. (Семін.)	Лаб.	Конс.	Сам. роб.	Контр. роб.
1	2	3	4	5	6	7	8
Змістовий модуль 1. Теоретичні та методологічні проблеми історичного пізнання							
Тема 1. Методологія історичної науки від найдавніших часів до середини XIX ст.	6	2				4	
Тема 2. Формування історичного мислення в Україні та його вплив на історичне пізнання	4	2				2	
Тема 3. Питання теорії історичного пізнання в радянській історичній науці та історіософії.	4	2				2	
Тема 4. Цивілізаційні підходи до вивчення історичного процесу	4	2				2	
Тема 5. Напрями розвитку історичного пізнання буржуазною наукою	2	2					
Тема 6. Історичний процес та історичне пізнання – дві сторони історичної науки.	6	2				4	
Тема 7. Формування теоретичних та методологічних підходів до історії кінця XIX - початку XX ст.	4		2			2	
Тема 8. Історичні течії та наукові школи кінця XIX ст.	4				2	2	
Тема 9. Сучасні підходи до вивчення історичного процесу	4	2				2	
Тема 10. Роль народних мас і особи в	4		2			2	

історичному процесі.							
Тема 11. Виникнення історії у стародавні часи.	2					2	
Тема 12. Історична наука в умовах середньовіччя.	2					2	
Тема 13. Наукові підходи і напрями вивчення історичного процесу.	6		2			4	
Тема 14. «Ідея історії» Р.Колінгвуда	2		2				
Тема 15. Критика історицизму К.Поппером	4	2				2	
Тема 16. «Осьовий час» К.Ясперса	2	2					
Тема 17. Усна народна історія	6				2	4	
Тема 18. Історія повсякденності	2	2					
Тема 19. Психоісторичний аналіз	6		2			4	
Разом за змістовим модулем 1	72	20	10		4	38	
Змістовий модуль 2. Формування знань понятійно-категоріального апарату історичної науки							
Тема 20. Основні поняття і категорії історичного процесу та теорії і практики історичного пізнання	4	2				2	
Тема 21. Питання історичної класифікації та періодизації	4	2				2	
Тема 22. Джерела і факти історичного процесу.	4	2				2	
Тема 23. Спрямованість історичного процесу та історичного пізнання.	4	2				2	
Тема 24. Поняття історичної істини	4		2			2	
Тема 25. Історична періодизація	4	2				2	
Тема 26. Поняття історичних часу і простору.	4	2				2	
Тема 27. Формування історичного мислення: поняття і категорії.	4	2				2	
Тема 28. Поняття історичної волі і долі. Трансцендентність.	4	2				2	
Тема 29. Формування теоретичних та методологічних підходів до історії у новий час.	4		2			2	
Тема 30. Практика дослідження, вивчення і розуміння історичного процесу.	6					6	
Тема 31. Необхідність розробки і формування понятійно-категоріального апарату в теорії і методології історичної науки	2		2			2	
Тема 32. Історизм – основа теорії і практики історичного пізнання	4		2			2	
Тема 33. “Образ іншого” та іншування чк проблема в історичній науці	4					4	

Тема 34. Об'єктивізм і суб'єктивізм історичного пізнання	2					2	
Тема 35. Види наукових робіт та їх структура.	8				2	6	
Тема 36. Характеристика джерел і літератури з методології історії	10				2	8	
Разом за змістовим модулем 2	78	16	8		4	50	
Усього годин	150	36	18		8	88	

4. Теми практичних (семінарських) / лабораторних занять

№ з/п	Тема	Кількість годин
1	<p>Семінарське заняття 1. Історичний процес та історичне пізнання – дві сторони історичної науки.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Історія як наука про суспільство: визначення історії в історичній науці. 2. Історичний процес – об'єкт історичного пізнання. 3. Історичне пізнання – інструмент розуміння історичного процесу. 4. Поняття філософії історії та історіософії 	2
2	<p>Семінарське заняття 2. Формування теоретичних та методологічних підходів до історії кінця XIX - початку XX ст.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Боротьба шкіл матеріалістичного та ідеалістичного спрямування. Гомерівський та новий підходи у вивченні історичного процесу. 2. Використання соціології та психології в історичних дослідженнях. Описовість історичної науки. 3. Розвиток історичного пізнання в Російській імперії. 4. Основні тенденції розвитку історичної науки та історіографії в Україні (В.Антонович, М.Костомаров, М.Драгоманов, О.Максимович, М.Бантис-Коменський та інші). 	2
3	<p>Семінарське заняття 3. Історичні течії та наукові школи кінця XIX ст.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розвиток історичного пізнання в Російській імперії. 2. Основні тенденції розвитку історичної науки та історіографії в Україні (В.Антонович, М.Костомаров, М.Драгоманов, О.Максимович, М.Бантис-Коменський та інші). 3. Критичний марксизм та розуміння історії М.Бердяєвим. 4. Сучасне розуміння “кінця історії”. 	2
4	<p>Семінарське заняття 4. Сучасні підходи до вивчення історичного процесу.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Цивілізаційний і культурологічний підходи до розуміння 	2

	<p>історії. О.Пріцак та оцінка цивілізаційного розуміння історії людства.</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Теорія “осьового часу” К.Ясперса. 3. Проблеми “відкритого суспільства” і критика історицизму К.Поппера. 4. “Ідея історії” Р.Колінгвуда. 5. Проблеми аксіології та використання усної народної історії, психоісторії, історії повсякдення як нових методологій 	
5	<p>Семінарське заняття 5. Роль народних мас і особи в історичному процесі.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Народні маси – історичне тло суспільства. 2. Народні маси – рушійні сили історичного процесу. 3. Особа (постать) в історичному процесі. 4. Особа і практика історичного пізнання. 	2
6	<p>Семінарське заняття 6. Історизм – основа теорії і практики історичного пізнання.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття історизму та історицизму. 2. Поняття історичних часу і простору. 3. Історична закономірність та логіка історичного пізнання. 4. Поняття гештальту і каузальності у західній історіософії. 	2
7	<p>Семінарське заняття 7. “Образ іншого” та іншування як проблема в історичній науці.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття «образу іншого». 2. «Іншування» як проблема сучасних європейських підручників з історії. 3. «Образ іншого» в українській історичній науці. 	2
8	<p>Семінарське заняття 8. «Осьовий час» К.Ясперса.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Проблеми історичної періодизації. 2. «Осьовий час» як методологічний підхід. 3. Прогресивний розвиток людства на основі постійної інтеграції. 	2
9	<p>Семінарське заняття 9. Формування історичного мислення.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Етапи розвитку історичного мислення: міфологічний, релігійний, природничо-математичний, науковий.. 2. Історична пам’ять як основа розвитку свідомості в суспільстві. Носії історичної пам’яті. 3. Історична свідомість – основа історичного мислення та історичного пізнання 	2
	Разом	16

№ з/п	Тема	Кількість
-------	------	-----------

		ГОДИН
1	<p>Семінарське заняття 1. Історичний процес та історичне пізнання – дві сторони історичної науки.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Історія як наука про суспільство: визначення історії в історичній науці. 2. Історичний процес – об’єкт історичного пізнання. 3. Історичне пізнання – інструмент розуміння історичного процесу. 4. Поняття філософії історії та історіософії. 	2
2	<p>Семінарське заняття 2. Формування теоретичних та методологічних підходів до історії кінця ХІХ - початку ХХ ст.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Боротьба шкіл матеріалістичного та ідеалістичного спрямування. Гомерівський та новий підходи у вивченні історичного процесу. 2. Використання соціології та психології в історичних дослідженнях. Описовість історичної науки. 3. Розвиток історичного пізнання в Російській імперії. 4. Основні тенденції розвитку історичної науки та історіографії в Україні (В.Антонович, М.Костомаров, М.Драгоманов, О.Максимович, М.Бантиш-Коменський та інші). 	2
3	<p>Семінарське заняття 3. Історичні течії та наукові школи кінця ХІХ ст.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розвиток історичного пізнання в Російській імперії. 2. Основні тенденції розвитку історичної науки та історіографії в Україні (В.Антонович, М.Костомаров, М.Драгоманов, О.Максимович, М.Бантиш-Коменський та інші). 3. Критичний марксизм та розуміння історії М.Бердяєвим. 4. Сучасне розуміння “кінця історії”. 	2
4	<p>Семінарське заняття 4. Сучасні підходи до вивчення історичного процесу.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Цивілізаційний і культурологічний підходи до розуміння історії. О.Пріцак та оцінка цивілізаційного розуміння історії людства. 2. Теорія “осьового часу” К.Ясперса. 3. Проблеми “відкритого суспільства” і критика історизму К.Поппера. 4. “Ідея історії” Р.Колінгвуда. 5. Проблеми аксіології та використання усної народної історії, психоісторії, історії повсякдення як нових методологій 	2
5	<p>Семінарське заняття 5. Роль народних мас і особи в історичному процесі.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Народні маси – історичне тло суспільства. 2. Народні маси – рушійні сили історичного процесу. 3. Особа (постать) в історичному процесі. 4. Особа і практика історичного пізнання. 	2

6	Семінарське заняття 6. Історизм – основа теорії і практики історичного пізнання. 1. Поняття історизму та історицизму. 2. Поняття історичних часу і простору. 3. Історична закономірність та логіка історичного пізнання. 4. Поняття гештальту і каузальності у західній історіософії.	2
	Разом	10

6. Самостійна робота

№	Тема	Кількість годин
1	Характеристика джерел і літератури	8
2	Понятійно-категоріальний апарат історичного пізнання	30
3	Формування історичного мислення: етапи і зміст.	10
4	Формування сучасних теоретичних та методологічних підходів до історії.	10
5	Практика дослідження, вивчення і розуміння історичного процесу.	6
6	Складання періодизацій.	6
7	Види наукових робіт і формування кадрів історичної науки	18
	Разом	88

7. Оцінювання роботи студентів на семінарських заняттях

за 12 бальною шкалою:

1–4 бали – незадовільна відповідь з конспектом або ксерокопіями;

5–7 балів – неповна відповідь на поставлене питання з конспектом без самостійного володіння матеріалом;

8–10 балів – повна відповідь, студент лише частково користується конспектом;

11–12 балів – самостійна, повна відповідь без використання конспекту, виявлене вміння аналізувати, порівнювати матеріал, робити висновки та узагальнення.

8. Методи навчання: історичної періодизації, порівняльного аналізу, психо-історичного аналізу, достатності поля історичного дослідження, тощо.

9. Форма підсумкового контролю: екзамен.

10. Методи та засоби діагностики успішності навчання: поточне опитування, контрольна робота, тестування.

11. Розподіл балів, які отримують студенти

Дисципліна складається з двох змістових модулів. У цьому випадку підсумкова оцінка за 100-бальною шкалою складається із сумарної кількості балів за:

1. поточне оцінювання з відповідних тем (максимум 40 балів);
2. модульні контрольні роботи (максимум 60 балів).

Таблиця 3

Поточний контроль (мах = 40 балів)									Модульний контроль (мах = 60 балів)		Загальна кількість балів
									Модуль 3		
Змістовий модуль 1					Змістовий модуль 2				МКР 1	МКР 2	
T 1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 6	T 7	T 8	T 9	30	30	100
4	5	4	4	5	4	5	5	4			

Шкала оцінювання (національна та ECTS)

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	A	Відмінно	Зараховано
82 – 89	B	Добре	
75 - 81	C		
67 - 74	D		
60 - 66	E	Задовільно	Незараховано (з можливістю повторного складання)
1 – 59	Fx	Незадовільно	

12. Методичне забезпечення

Бондаренко Г. Історичне пізнання : питання теорії і практики / Бондаренко Г. – Луцьк : Ред.- вид. від. Волин. держ. ун-ту, 1988. – 228 с.

Бондаренко Г. Теорія і методологія історії / Бондаренко Г. – Луцьк : Ред.- вид. від. Волин. нац. ун-ту, 2011. – 196 с.

Борев Ю. Краткий курс истории XX века в анекдотах, частушках, баснях, мемуарах и т. д. / Ю. Борев. – М. : Звонница, 1995. – 390 с.

Дожилась Україна... Народна творчість часів голодомору і колективізації на Україні. Збір. і проком. І. Бугаєвич. – К. : Укр. письменник, 1993. – 29 с.

Дьяков В. Методология в прошлом и настоящем / В. Дьяков. – М. : Мысль, 1974. – 190 с.

Зевелев А. Историкографическое исследование: методологические аспекты / А. Зевелев. – М. : Высш. шк., 1987. – 161 с.

Історіографічний словник: Навчальний посібник / За ред. С. І. Посохова. – Х. : Східно-регіон. центр гуман.-освіт. ініціатив, 2004. – 340 с.

Ковальченко І. Д. Методы исторического исследования / И. Д. Ковальченко. – М. : Мысль, 1987. – 440 с.

- Миронов Б. Историк и математика / Математические методы в исторических исследованиях / Миронов Б., Степанов З. – Л. : Наука, 1975. – 175 с.
- Сборник материалов по истории исторической науки в СССР / Под ред. И. Д. Ковальченко. – М. : Высш. шк., 1985. – 304 с.
- Павленко Ю. Історія світової цивілізації : Соціокультурний розвиток людства : Навч. посіб. / Ю. Павленко. – К. : Либідь, 1996. – 360 с.
- Політологія. Кінець XIX – перша половина XX ст. : Хрестоматія. – Л. : Світ, 1995. – С. 132–134, 155, 350–351, 541–551, 577, 743–753.
- Пронштейн А. Вопросы теории и методики исторического исследования / А. Пронштейн, И. Данилевский. – М. : Высш. шк., 1986. – 209 с.
- Словник історичних термінів і понять / Упоряд. А. О. Данильєв, Л. І. Калініна, В. К. Терещенко. – Луганськ : Янтар, 2000. – 112 с.
- Философия истории : Антология : Учеб. пособ. для студентов гуманитар. вузов / сост., ред. и вступ. ст. Ю. А. Кимелева. – М. : Аспект Пресс, 1995. – 351 с.

13. Список джерел

- Арон Р. Этапы развития социологической мысли / Р. Арон. – М. : Прогресс-Политика, 1992. – 608 с.
- Барг М. Исторический факт: структура, форма, содержание / М. Барг // История СССР. – 1979. – № 6. – С. 46–71.
- Барг М. Исторические закономерности как познавательная цель исторической науки / М. Барг // История СССР. – 1979. – № 1. – С. 96–120.
- Бердяев Н. Истоки и смысл русского коммунизма / Н. Бердяев. – М. : Мысль, 1990. – 224 с.
- Бердяев Н. Смысл истории / Н. Бердяев. – М. : Мысль, 1990. – 176 с.
- Блок М. Апология истории или ремесло историка / М. Блок. – Изд. 2-е доп. – М. : Наука, 1986. – 256 с.
- Вебер М. Избранное. Образ общества / Вебер М. – М. : Юрист, 1994. – 704 с.
- Виндельбанд В. Избранное. Дух и история / В. Виндельбанд. – М. : Юрист, 1995. – 687 с.
- Гошовський М. Ідея прогресу у світовій філософії / М. Гошовський, І. Кучерявий. – К. : Вища шк., 1993. – 346 с.
- Грушевський М. Очерк истории украинского народа / М. Грушевский. – К. : Лыбидь 1990. – С. 15–22.
- Грушевський М. Спомини / М. Грушевський // Київ. – 1988. – № 12. – С. 122–123.
- Грушевський М. Твори : у 50 т. Т. 1. / М. Грушевський. – Л. : Світ, 2002. – 592 с.
- Губман Б. Смысл истории: Очерк истории современных западных концепций / Губман Б. – М. : Наука, 1991. – 190 с.
- Дьяконов И. Пути истории / И. Дьяконов. – М. : Восточная литература, 1994. – 384 с.
- Ершов Ю. Человек. Социум. История (социально-философские проблемы теории исторического процесса) / Ю. Ершов. – Свердловск : Издательство УГУ, 1990. – 152 с.
- Жуков Е. Очерки методологии истории / Е. Жуков. – М. : Наука, 1980. – 240 с.
- Зашкільняк Л. О. Методологія історії / Л. О. Зашкільняк. – Л. : Львів. держ. ун-т ім. І. Франка, 1999. – 228 с.
- Ивин А. А. Введение в философию истории / А. А. Ивин. – М. : Гуманит. изд. центр «Владос», 1997. – 287 с.
- Карсавин Л. Философия истории / Л. Карсавин. – СПб : Комплект, 1993. – 160 с.
- Ключевский В. Письма. Дневники. Афоризмы и мысли об истории / В. Ключевский. – М. : Наука, 1968. – 525 с.
- Колесник І. І. Українська історіографія (XVIII – початок XX ст.) / І. І. Колесник. – К. : Вища шк., 2000. – 256 с.
- Колінгвуд Р. Ідея історії / Р. Колінгвуд. – К. : Основи, 1996. – 615 с.
- Кримський С. “Кінець історії” чи метаісторія? / С. Кримський // Collegium. – 1994. – № 1. – С. 28–40.

- Лисяк-Рудницький І. Історичні есе / І. Лисяк-Рудницький. – К. : Основи, 1994. – Т. 1 – 554 с.; Т. 2. – 573 с.
- Макарчук С. Писемні джерела з історії України / С. Макарчук. – Л. : Світ, 1999. – 352 с.
- Мечников Л. Цивилизация и великие исторические реки / Л. Мечников. – М. : Пангея, 1995. – 461 с.
- Могильницький Б. Введение в методологию истории / Б. Могильницький. – М. : Мысль, 1989. – 175 с.
- Ніцше Фрідріх. Так казав Заратустра. Жадання влади / Фрідріх Ніцше. – Київ : Основи, 1993. – 415 с.
- Павленко Ю. Історія світової цивілізації : Соціокультурний розвиток людства : Навч. посіб. / Ю. Павленко. – К. : Либідь, 1996. – 360 с.
- Померанц Г. Лекции по философии истории / Г. Померанц. – М. : Лири «ДОК», 1993. – 240 с.
- Поппер К. Злиденність історизму / К. Поппер. – К. : Абрис, 1994. – 192 с.
- Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги / К. Поппер. – К. : Основи, 1995. – Т. 1 – 444 с.; Т. 2. – 494 с.
- Потульницький В. Українська та світова історична наука / В. Потульницький // Український історичний журнал. – 2000. – № 1, 2, 3, 4.
- Пріцак О. Історіософія Михайла Грушевського / О. Пріцак // Грушевський М. Історія України-Руси. – Т. 1. – К. : Наук. думка, 1991. – С. XLIII – LXXIII.
- Пріцак О. Арнольд Джозеф Тойнбі та його твір / О. Пріцак // Тойнбі А. Дослідження історії. – Т. 2. – К. : Основи, 1995. – С. 363-374.
- Розвиток історичного мислення як засіб формування особистості, її інтелекту та творчих здібностей. Збірник статей : Праці Всеукр. наук.-практ. конф. 7–10 грудня 1999 р. – Одеса : Астропринт, 1999. – 216 с.
- Реєнт О. Сучасна історична наука в Україні: шляхи поступу / О. П. Реєнт // УІЖ. – 1999. – № 3.
- Смолій В. Українська історична наука на рубежі XXI століття: Проблеми пошуку нових теоретичних та методологічних підходів / В. А. Смолій // Освіта України. – № 27. – 1997. – 4 лип.
- Смоленский Н. Теория и методология истории / Н. И. Смоленский. – М. : Академия, 2008. – 272 с.
- Сучасна українська історіографія : проблеми методології та термінології : матеріали Всеукр. наук.-методол. семінару (Київ, 17 черв. 2004 р.). – К. : [б. в.], 2005. – 108 с.
- Тойнбі А. Дослідження історії / А. Тойнбі. – К. : Основи, 1995. – Т. 1. – 614 с.; Т. 2. – 406 с.
- Трельч Э. Историзм и его проблемы / Э. Трельч. – М. : Юрист, 1994. – 719 с.
- Удод О. Історія : осягнення духовності / О. Удод. – К. : Генеза, 2001. – С. 28–43.
- Удод О. Історія в дзеркалі аксеології. Роль історичної науки та освіти у формуванні духовних цінностей українського народу в 1920–1930-х роках / О. Удод. – К. : Генеза, 2000. – С. 12–33.
- Успенский Б. Этюды о русской истории / Б. Успенский. – СПб. : Азбука, 2002. – 480 с.
- Февр Л. Бои за историю / Л. Февр. – М. : Наука, 1990. – 627 с.
- Философия и методология науки / под ред. В. И. Купцова. – М. : АСПЕКТ-ПРЕСС, 1996. – 551 с.
- Фукояма Ф. Конец истории / Ф. Фукояма // Вопросы философии. – 1990. – № 3. – С. 145 – 147.
- Хоменко В. Глобальні проблеми сучасності і наукова методологія / В. Хоменко // Історія в школі. – 1998. – № 12.
- Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні / Д. Чижевський. – К. : Кобза, 1992. – 230 с.
- Шкільна історія очима істориків-науковців. Матеріали робочої наради з моніторингу шкільних підручників історії України / Упорядкув. і ред. Н. Яковенко. – К. : Вид-во ім. О. Теліги, 2008. – 128 с.

- Шидер Т. Различия между историческим методом и методом социальных наук / Т. Шидер. – М. : Наука, 1970. – 175 с.
- Шморгун А. Методологическая функция теории общественно-экономической формации / А. Шморгун. – К. : Наук. думка, 1990. – 147 с.
- Шпенглер О. Закат Европы / О. Шпенглер. – М. : Мысль, 1993. – Т. 1. – 672 с.; 1998. – Т. 2. – 608 с.
- Шпенглер О. Падіння Європи / О. Шпенглер // Основа. – 1996. – № 30(8).
- Эриксон Э. Молодой Лютер: психоаналитическое историческое исследование / Э. Эриксон. – М. : Медиум, 1996. – 508 с.
- Ясперс К. Смысл и назначение истории / К. Ясперс. – Пер. с нем. – М. : Политиздат, 1991. – 527 с.
- Ящук Т. Філософія історії. Курс лекцій / Т. І. Ящук. – К. : Либідь, 2004. – 535 с.